

LBRIS

We know
books

MALA KACENBERG

**ÎNGERUL
MALEI**

Dedicată:

soțului meu drag, pentru încurajarea și toleranța sa
în împărtășirea poverii trecutului meu tragic,
pentru răbdarea și înțelegerea lui în timp ce am înregistrat
aceste amintiri dureroase, și împreună cu care,
cu ajutorul lui *Hashem*¹, am reușit să reconstitui
o minunată familie de evrei;

extraordinarilor noștri copii
și nepoților – fie ca ei să continue să ducă mai departe
făclia moștenirii lor.
Amin

¹ „*Hashem*“ – în iudaism HaShem (lit. „Numele“) este folosit în mod informal
pentru a se face referire la Dumnezeu (n.tr.)

CUPRINS

Prefață	9
---------	---

CARTEA ÎNTÂI
Zbor

1 Râul curge liniștit	15
2 Lecții ciudate la școală	20
3 O educație diversificată	23
4 Vara se transformă în război	28
5 Un alt tip de soldat	31
6 Protectorul meu a fost un înger	40
7 Un plan întunecat	44
8 Un tânăr furnizor	49
9 Răscumpărarea bărbaților	55

CARTEA A DOUA
Adăpost în pădure

10 Adio, familie; adio, copilărie	63
11 Mătușa Aniela	72
12 Pădurea și partizanii	81
13 Supraviețuitorii din Tarnogród	89
14 Râul și pluta	93
15 Runda finală	102
16 Un moment de răgaz cu familia Gromyka	111
17 O ultimă privire spre Tarnogród	119
18 Biroul de plasare a forței de muncă	125
19 O confruntare cu Zosia	138

20	Alias Stefania	149
21	Scrisori de acasă	162
22	Suspiciuni	169
23	Îvingând un ofițer	183
24	Licăriri de speranță	187
25	Secrete împărtășite	198
26	Un soldat evreu	205
27	Numele meu este Mala Szorer	210

CARTEA A PATRA
 Întoarcerea în Polonia

28	Urmărită de necazuri	223
29	Soldatul Sanford	240
30	<i>Yeshivah</i>	245
31	Fetele din Dom Mondziejowski	247
32	Evadarea finală	249

CARTEA A CINCEA
 O nouă viață

33	Călătoria spre Anglia	255
34	Găsirea rudelor	264
35	Un <i>Shidduch</i>	269

	Glosar	278
--	--------	-----

Prefață

Când umbra celui de-al Treilea Reich a căzut peste Europa eu aveam doar doisprezece ani și jumătate. Pe măsură ce începea coșmarul invaziei Germaniei asupra țării mele lipsite de apărare, eram mai preocupată de manualele mele școlare, de familia și prietenii mei decât de implicațiile războiului. Nici nu mi-am putut imagina porțiile ororilor care aveau să urmeze curând.

Eram din fire un copil foarte mulțumit și m-am bucurat enorm de primii de ani de viață. În acele zile însorite ale copilăriei mele, părinții mei încă mă protejau de spaimele groaznice, și nu aveam idee ce catastrofă urma să se abată asupra poporului evreu și asupra familiei mele.

Timpul care s-a scurs de la acele zile cumplite nu estompează imaginile adâncurilor în care se poate scufunda omenirea. Ele rămân gravate în creierul meu, definitiv și brutal. Și totuși, din cauza enormității crimelor, dacă e să fie vreodată rememorate, trebuie să consemnez istoria de la jumătatea secolului al XX-lea așa cum am trăit-o eu, Mala Szorer.

Știu că mulți oameni se vor întreba de ce m-am hotărât dintr-o dată să scriu această carte. Lor aș dori să le spun că am petrecut multe nopți nedormite. În timp ce pluteam între starea de conștiință și cea de semiconștiință, plângeam:

1. Râul curge liniștit

M-am născut într-o familie de evrei care respectau legile iudaice în Tarnogród, un orășel din inima Poloniei, în apropiere de Lublin. Părinții mei au avut nouă copii, dintre care trei au murit de dizenterie și gripă în copilărie, boli pentru care, la vremea aceea, nu exista leac. Privind în urmă, îmi dau seama că ei au fost cei norocoși, pentru că au fost cruțați de agoniile și suferințele care îi așteptau pe ceilalți membri ai familiei mele.

La începutul anilor 1930 tatăl meu, Yitzchak Szorer, a plecat în Uruguay pentru o afacere. În Polonia erau timpuri foarte grele, iar el era singurul susținător al familiei noastre. Frații săi Jacob și Meilich erau deja acolo, iar ei s-au stabilit definitiv în Uruguay. Astfel au scăpat de evenimentele care urmau să aducă nimicirea familiei mele și a șase milioane de evrei.

Cam la doi ani după plecarea sa în America de Sud, tatăl meu s-a întors la Tarnogród la mama și la noi, copiii, de care nu a mai putut fi despărțit. La început el a crezut că se putea stabili în Uruguay, însă și-a dat seama curând că ar fi fost prea dificil să își crească acolo copiii într-o manieră religioasă, pentru că la acea vreme Uruguay nu avea școli evreiești și nu avea întemeiată nici măcar o comunitate evreiască.

Pentru a întreține familia noastră numeroasă, tatăl meu s-a implicat în multe afaceri mici, însă în cele din urmă a renunțat la

acelea și a hotărât să devină distribuitor angro de fructe. El a început prin a închiria câteva livezi la periferia orașului nostru. Mai târziu le-a închiriat de la fermieri din satele învecinate cum ar fi Łukowa și Chmielek și alte locuri ale căror nume nu mi le mai amintesc. Tatăl meu închiria livezile când copacii erau încă în floare astfel încât să poată estima câte fructe produceau. Rareori se înșela. Chiar dacă nu am fost niciodată bogăți, am reușit să trăim datorită profiturilor obținute din acele fructe, și de asemenea am avut destule fructe pentru noi, iar acestea ne-au ținut pe toți sănătoși.

– Slavă Cerului că nu am rămas în Uruguay, obișnuia tatăl meu să spună, pentru că în Tarnogród ne putem instrui și încă respectăm pe deplin religia.

În timp ce era în Uruguay tatăl meu a avut mare succes cu afacerea sa și a reușit să economisească suficienți bani pentru a construi pentru noi o casă nouă, în vecinătatea celei a bunicului meu matern, Reb Yaakov, sau Yanchi, după cum era cunoscut, cu afecțiune, printre orășeni.

Chiar dacă bunicul meu era un bărbat în vârstă, el era încă destul de puternic și de activ. El și fratele său Issar erau atât de robuști încât erau supranumiți, ludic, „cazarii“. Locuitorii orașului glumeau că cei doi ar putea duce pe umerii lor o casă întreagă. Bunicul meu era învățător la școala elementară tradițională locală, și am învățat multe doar ascultându-i poveștile. Era văduv și se îngrijea foarte bine de el însuși și de casa lui, cu excepția gătitului cu care îl ajuta mama. El arăta întotdeauna foarte curat și îngrijit. Încă îmi amintesc scândurile de lemn pe care le-a pus peste tot în jurul caselor noastre ca să îl putem vizita fără să ne murdărim de noroi pe pantofi, în special iarna deoarece în vremurile acelea betonul nu era încă disponibil.

Chiar și fără multe în plus, noi ne consideram mai norocoși decât mulți dintre vecinii noștri pentru că posedam două facilități deosebite care stârneau invidia cunoscuților noștri – o toaletă exterioră și propria noastră fântână. Am împărțit apa, pe care o

foloseam doar pentru curățarea și spălarea lenjeriei, cu vecinii noștri. Pentru apă potabilă trebuia să mergem puțin mai departe, însă uneori ne puteam permite ca aceasta să ni se livreze acasă, și asta ne făcea viața puțin mai ușoară.

Casa noastră era simplă, ca majoritatea celorlalte din orașul nostru, unde mulți locuitori erau la fel de săraci ca noi. Un cuptor mare în mijlocul unei încăperi spațioase separa dormitorul părinților mei de sufragerie. Cuptorul acela era folosit pentru copt și pentru a ne ține de cald în timpul iernilor reci. Separat, pentru gătitul meselor, aveam și un aragaz. Dat fiind că în casa noastră nu era nici gaz, nici electricitate, lemnul reprezenta singura sursă de combustibil. Ne aprovizionam cu lemn în fiecare marți, care era zi de târg în oraș. Tatăl meu avea un aranjament de lungă durată cu un țaran care ne livra acasă, contra cost, trunchiuri de copac într-o căruță trasă de cal.

Râul Nitka („Fir“) curgea pe lângă casa noastră, iar noi obișnuiam să ne clătim toate hainele în el, deoarece apa fântânii era insuficientă pentru toate nevoile noastre. În mod miraculos, rufele noastre ieșeau mereu sclipitor de curate. Pe timpul verii obișnuiam de asemenea să ne spălăm în micul râu vesela, ustensilele de gătit și tacâmurile, lăsându-le apoi să se usuce la soare, în lăzi de lemn. Din moment ce nu am cunoscut niciun răsfăț, noi ne-am obișnuit cu aceste condiții, pentru că știam că părinții noștri s-au străduit din greu să ne hrănească și să ne îmbrace. Ei au încercat să se asigure că eram fericiți. În casa noastră aveam obiceiul să ne spunem întotdeauna rugăciunile de dimineață înainte de micul dejun. Ne rugam și înainte de a merge la culcare și ne spuneam rugăciunea de mulțumire după masă. Am iubit viața din plin, fără a aștepta niciodată de la ea mai mult decât își puteau permite dragii mei părinți să ne dăruiască, fără să uităm niciodată să mulțumim Celui Atotputernic pentru tot ce aveam.

Distracția mea preferată era să mă joc cu pietricele care se aflau pe fundul râului Nitka, și am devenit expertă în acest joc, aruncând

patru sau cinci în același timp și urmărindu-le sărind la suprafața apei, toate împreună. Dincolo de râu erau lanuri de porumb și livezi. Îmi plăcea să mă plimb pe cărările înguste de iarbă care înconjurau lanurile de porumb. Cel mai mult îmi plăcea să stau întinsă sub copaci, privind la minunatul cer albastru. Copacii au fost întotdeauna cei mai buni prieteni ai mei. Îmi făceam temele sub ei, iar ei îmi insuflau inspirație creativă. Aceasta îmi era necesară pentru a scrie poeme în poloneză sau idiș.

În fiecare vară lăsam în urmă căldura de nesuportat și ne petreceam timpul în livezile pe care le închiriasem. Fiecare livadă avea în mijlocul ei o mică cabană, iar noi ne aduceam ustensilele pentru gătit, mâncare, pături și alte lucruri esențiale. Cât de mult ne plăcea mâncarea pe care mama o gătea pe micul cuptor din afara cabanei. Noi copiii dormeam liniștiți în livada întinsă, chiar dacă părinții noștri vegheau atenți pentru a se asigura că nimeni nu fura fructele coapte. Grație aerului proaspăt aveam un apetit sănătos, așa încât la sfârșitul verii ne întorceam acasă revigorați și într-o stare de spirit bună.

Însă oricât de mult îmi plăcea viața în aer liber, mă bucuram încă și mai mult la întoarcerea acasă pentru începerea unui nou an școlar, dornică să încep o nouă clasă și să explorez noi materii. Nu am putut înțelege niciodată de ce unii dintre prietenii mei doreau să stea departe de școală pentru totdeauna. Ei nu își dădeau seama că, odată ce părăseau școala, nu se mai puteau niciodată întoarce. Deoarece nu erau bani pentru a mă trimite la o școală privată evreiască, am urmat școala de stat. Chiar și așa, am respectat toate *mitzvos*¹. Le-am învățat chiar și pe fetele care nu erau evreice să spună o rugăciune de mulțumire pentru hrană.

Membrii comunității noastre erau foarte uniți și își împărtășeau atât ocaziile pline de bucurie, cât și durerea. Când se căsătorea unul dintre aceștia, noi sărbătoream cu toții. Nu ne păsa că purtam

mereu aceleași rochii, atâta timp cât ne simțeam bine împreună.eram cu toții o familie mare, fericită și ne desfătăm împreună cu bucuriile vieții de la sat. În copilăria mea nu a existat niciun moment anost.

¹ „mitzvos“ – învățăturile din Tora, cartea sacră a evreilor (n.tr.)